

№ 1
18.05.18
Д/р
15927

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра української літератури

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра

на тему:

«Художні особливості лірики І. Франка 90 – 900-х рр.»

«Artistic features of Franko's lyrics in 90 – 900's»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.020303 Філологія

Присуха Олена Олександрівна

Керівник: к.філол.н., Ткачук О.Є.

Рецензент: к.філол.н., доц. Нечиталюк І.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 6 від 19 квітня 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 38 від 15.06 2017 р.

Оцінка Відмінно / 4 / 50

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

(підпис) доц. Шупта-В'язовська О.Г.

Голова ЕК

(підпис) доц. Шупта-В'язовська О.Г.

Одеса – 2017

432452

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Автобіографічний елемент, провідні мотиви в ліричній драмі І.Франка «Зів'яле листя».....	8
РОЗДІЛ II. Жанрово-стильові особливості збірок І.Франка «Мій Ізмарагд», «Із днів журби».....	22
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

Творчість Івана Яковича багатогранна. Важко перерахувати ті ділянки літературного, культурного й наукового життя, яких торкалось перо генія: поет, прозаїк, драматург, літературознавець, доктор Віденського університету, відомий своїми науковими працями в галузі фольклористики, етнографії, історії, філософії, соціології, економіки. Відома і громадсько-політична діяльність Каменяра, її вплив на пробудження національної свідомості народу. Значною мірою саме завдяки державницьким ідеям його поезії, що звучала як клич до створення української держави, «до встановлення гармонії і вищого порядку на місці хаосу і безладдя» [24, 92]. Це дало підставу С. Петлюри назвати І. Франка «поетом національної чести» [24, 92].

Поезія І.Франка – епохальне явище в історії української літератури, невичерпний художній універсум. Осягнути його прагнула кожна генерація дослідників, а поет і досі залишається невідкритим, «незнаним» [24, 92].

Перші критики вбачали в його віршах революційну тенденцію, радикалізм (Г.Цеглицький, О.Огоновський) чи навіть «об'яв декадентизму» (В.Щурат).

Лише після «Мойсея» (1905) та «Semper tiro» (1906) сучасники звернули увагу на оригінальність художньої майстерності митця, та суспільне значення поетичної творчості (М.Коцюбинський, М.Євшан, С.Єфремов, С.Петлюра).

У 20-х рр. ХХ ст. з'явилися ґрунтовні дослідження М.Зерова, П.Филиповича, які розглядали Франкову лірику в історико-літературному контексті. В 40-х рр. почався новий етап франкознавчих студій, покликаний науковою діяльністю М.Возняка, що сприяло з'ясуванню джерел, контактів, особливостей творчої індивідуальності письменника. Однак у повоєнних розвідках Ю.Кобилецького, Є.Кирилюка, Л.Яреми переважав ідейно-

тематичний аналіз окремих збірок, ігнорувалися проблеми художності. Правда, в кінці 50-х рр. з'явилися праці О.Білецького, М.Рильського, О.Бойко, що прямо чи опосередковано висвітлювали питання поетики Франкової лірики. Найкращою з них стала монографія С.Шаховського «Майстерність Івана Франка», яка й досі не втратила своєї наукової цінності. Проте більшість учених особливо не переймалася «Секретами поетичної творчості» І.Франка, тому невипадково у середині 80-х рр. довелося констатувати, що літературознавству бракує праць узагальнюючого характеру про глобальні проблеми його поетичного стилю і поетики. В набуток тогочасного франкознавства можна було занести хіба що спостереження О.Дея, А.Каспрука, М.Сулими над образністю громадської та інтимної лірики. Деякі аспекти художньої майстерності поета найшли своє відображення на сторінках «Українського літературознавства» у статтях Р.Кирчіва, Л.Міщенко, З.Франко, С.Шаховського та ін.

Лише в незалежній Україні відбувся справжній прорив у франкознавчій науці. Одна за одною виходять у світ ґрунтовні монографії А.Білої, О.Вертія, М.Гнатюка, Р.Голода, Я.Грицюка, Т.Гундорової, І.Пакуші, А.Скоця, Б.Тихолаза, Р.Чоника, у яких постає образ митця, позбавлений ярликів і стереотипів.

Останнім часом опублікована монографія Р.Голода «Іван Франко та літературні напрями кінця ХІХ – поч. ХХ ст.». Окрім художньої системи натуралізму, особливу увагу дослідник приділяє романтизму, реалізму, імпресіонізму, адже в багатогранній творчості І.Франка присутні елементи кожної з цих парадигм. Наголошуючи на універсальності Франкового генія, на його прагненні вивести національну літературу на якісно вищий художній рівень, інтегрувати українське письменство, найкращі літературні здобутки, Роман Голод звертає увагу на органічність письменникового експериментування, теоретично обґрунтувати доцільність його впровадження. Автор дослідження стверджує, що «художня спадщина Франка – своєрідне дзеркало літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ

ст., а тому докладно розглядає «відображення» в ньому: «Романтизм у творчості Івана Франка», «Іван Франко і реалістичний тип творчості», «Іван Франко та новітні напрями літератури» [7, 19].

Майстерне володіння складним дослідницьким інструментарієм, необхідним для якісного осмислення поетичного світу І.Франка, демонструє Богдан Тихолаз у книжці «Психо-драма Івана Франка в дзеркалі рефлексійної поезії: Студії». Автор, говорячи про мету й завдання праці, зазначає, що це «спроба поглянути на творчість одного з найбільших і водночас найменш знаних наших класиків під кутом зору колізій цілісності і роздвоєності, або, в психологічному формулюванні, особистісної ідентичності та кризи (розщеплення), зосередившись передусім на філософській поезії як найпромовистішому художньому індикаторові світоглядних метаморфоз» [26, 106]. Отже, сприймаючи поезію як «документ душевних терзань» І.Франка, дослідник пропонує оригінальну версію його внутрішньої еволюції, історію його «пошуків і борінь» [26, 106].

Назва монографії Валерія Корнійчука «Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики» говорить сама за себе. «Поезія І.Франка, – вважає автор, – це свосхідний ліричний універсум, художня рецепція мінливого світу, «ізмарагдне» віддзеркалення особи автора, частина його серця, його живої душі і його нервів [19, 35]. На універсальність претендує й підхід В.Корнійчука до вивчення Франкової лірики. Він пропонує чотири аспекти дослідження:

- 1) еволюційно-естетичний (спостереження над розвитком естетичної свідомості поета);
- 2) генологічний (аналіз жанрової системи);
- 3) ейдологічний (визначення основних параметрів образного світу);
- 4) ритміко-інтонаційний (дослідження гармонії ритму і змісту).

В.Корнійчук досліджує поезію І.Франка за збірками, однак не оминає увагою й віршів, що не ввійшли до жодної поетичної книжки, у широкий контекст уводить поезію останніх років життя, яка, на його думку, свідчила про новий

злет духу письменника в царині змісту» [19, 289]. Монографія відкриває перед читачем широкий інтертекстуальний обрій; автор веде мову про двосдину структуру образного світу, основні, мета і образи якої – боротьба й любов...

Вагомим здобутком франкознавчої науки став збірник «Іван Франко. Зів'яле листя: тексти, матеріали, дослідження». Тут вміщені праці таких дослідників, як В.Щурат, С.Єфремов, Г.Костельник, П.Филипович, Ф.Колеса, Я.Ярема, М.Возняк, С.Шаховський, Д.Павличко, Л.Сеник, І.Денисюк, В.Корнійчук, Т.Гундорова, М.Кодак, М.Ільницький, М.Наєнко, Т.Пастух, П.Салевич та ін. Зібрані під однією обкладинкою літературознавчі, мовознавчі та фольклористичні праці дають читачеві змогу осмислити найрізноманітніші критичні оцінки франкової збірки (її уміщено у виданні), збагнути глибину поетового слова, яка й відкриває простір для множинності інтерпретацій [11, 23].

І все ж, незважаючи на безперечні досягнення у вивченні Франкової лірики дивосвіту, його поетика досліджена найменше, зроблено лише її поверхневий зріз.

Отже, актуальність дослідження зумовлена відсутністю цілісного осмислення творчої спадщини І.Франка, комплексного аналізу поезики його лірики, необхідністю з'ясування жанрової системи провідних поетичних збірок.

Мета нашої роботи – дослідити особливості поезики лірики І.Франка в генологічному, ритміко-інтонаційному аспектах.

Досягнення мети передбачає виконання конкретних завдань:

- 1) визначення основних періодів розвитку естетичної свідомості І.Франка в контексті світоглядно-духовної еволюції поета;
- 2) з'ясування генези й естетичної природи ліричних творів;
- 3) розгляд жанрової специфіки, ритміко-інтонаційної структури провідних збірок І.Франка 90 – 900-их рр. (на рівні конкретного вірша, окремого циклу, цілої книги).

4) з'ясувати суть поетичного новаторства І.Франка, особливості його художнього мислення.

Об'єкт дослідження – ліричні вірші І.Франка, написані упродовж 90 – 900-их р. найбільше уваги заслуговують п'ять головних збірок, які припадають на час духовно-світоглядної зрілості і найвищого розквіту художнього таланту поета: «Зів'яле листя» (1896), «Мій Ізмарагд» (1898), «Із днів журби» (1900), «Semper tiro» (1906), «Давнє і нове» (1911).

Предмет дослідження – поетика лірики І.Франка, система прийомів художнього вираження.

Методи дослідження. Універсальний характер творчості І.Франка вимагає різноманітних дослідницьких підходів, допоміжних методик аналізу поетичних текстів. Тому в дослідженні використовується системний, порівняльно-та культурно-історичний, біографічний, інтертекстуальний методи аналізу.

Структура роботи. Випускна робота складається зі вступу, двох розділів та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У своїй роботі ми розглядали художні особливості лірики і.Франка 90 – 900-тих років. Об'єктом нашої уваги стали поетичні збірки: «Зів'яле листя», «Мій Ізмарагд», «Із днів журби», «Semper tigo».

Розглядаючи їх у хронологічному порядку, ми спостерігали яким невичерпно винахідливим був Франко у прагненні до урізноманітнення, у схильності до новаторських експериментів. Його ліриці притаманні колосальне багатство віршованих форм, гармонізація змісту і форми.

Кожну Франкову збірку вирізняє своєрідна концептуальність, притаманний лише їй, поетичний настрій і темперамент. Усі вони звучать на різних ритмічно-інтонаційних регістрах.

У першому розділі ми дослідили автобіографічний елемент, складний генезис збірки «Зів'яле листя». Мусимо відзначити, що в її праджерелах щоденник небіжчика (вчителя Супруна закоханого в Уляну Кравченко і через нерозділену любов до неї він заподіяв собі смерть). Щоденник з кардіограмою своїх страждань він відправив коханій, а його перечитав і перевірявав Франко. У праджерелах збірки суб'єктивні переживання самого автора, з його драмами з жінками.

Можемо ствердити використаний Франком прийом двійництва закорінений у життя, у реалізм і романтизм, у той витончений психологізм, при якому подвійному колі страждань окреслюються дві особистості: особистість пересічного собі дезертира від життя й особистість Каменяра з його девізом «Лиш боротись – значить жить».

Дослідники вважають «Зів'яле листя» «першим виявом літературного модернізму» (М.Наєнко). модерним у збірці є ірраціональність («віра в чорта, чудеса»); містичне значення образу коханої жінки, ідеалізація вічно жіночого начала, культ жінки як чинника своєрідної метафізичної величини. Загалом же можна говорити про «гендерний сюжет» другого жмутка в любовному

дискурсі збірки «Зів'яле листя», опозицію (традиційну для феміністичної літератури – сильна жінка – слабкий чоловік).

У Франковій ліриці постає холодний характер коханої, жорстокий, немилосердний образ «жінчини чи звіра». Ліричний герой Франка постійно (в думках чи наяву) поруч з коханою, навколо неї снуються всі його мрії, настрої, думки. Вона забрала всі мрії, всі втіхи, надії [2, 144], він її втратив. Ліричний герой, хоча і є носієм вітальної енергії статі, наділений чутливістю, загостреними шляхетними почуттями, послідовно зазнає краху своїх надій і сподівань на взаємність. Так само послідовно його овіює холод, забуття, що асоціюється із смертю.

У збірці “Мій Ізмарагд” переплелися “давнє й нове”, м'яка щоросердна моральність і пекучі громадські рефлексії, філософське осмислення буття і невігадані життєві історії. Відповідно до задуму Франко намагався у цій збірці оздоровити хворе суспільство, зронити в душу читача хоч краплю доброти, лагідності, толерації. Ненависті і злobie, численним кривдам Франко протиставив мудрість віків і “розкіш братньої любові”. У автобіографічному циклі “Поклони” автор повів толерантні, аргументовані дискусії з опонентами (“Україна мовить”, “Поет мовить”, “Декадент”, “Сідоглавому”). Окреме місце у поетичній гамі збірки “Мій Ізмарагд” посідають цикли “Притча”, “Легенди”, “Строфи”. Форми притчі й легенди стали для Франка універсальним засобом передачі глибинної мудрості. В процесі дослідження поетичних притч збірки “Мій Ізмарагд” ми спостерігали досить оригінальну картину. Більшість притч за жанровими ознаками можна віднести до поем наснажених філософським змістом. (“Притча про життя”, “Притча про красу”, “Притча про віру”, “Притча про піст”). Деякі інші притчі можна віднести до жанру байки (“Притча про правдиву вартість” “Притча про нерозум”). Є й такі, що не мають ні сюжету, ні драматичних ситуацій, ні окремих характерів – це, власне, розгорнуті афоризми. (“Притча про вдячність”, “Притча про радість і смуток”). Деякі притчі наближаються за своїми жанровими ознаками до драматичних поем (“Притча про двох рабів”,

“Притча про сліпця і хромця”). Окремі притчі Франка, як ми зазначали в основній частині роботи, нагадують більше розгорнуті афоризми, ніж поеми. (“Притча про радість і смуток”, “Притча про вдячність”, “Притча про любов”).

Саме філософським змістом, осмисленням життя людини, його плинності, взаємин людини з суспільством кращі притчі Франка наближаються до його філософських поем “Смерть Каїна” “Мойсей”, в яких поет розробляв вічні проблеми сутності людського життя, добра і зла, життя і смерті. Як і у філософських поемах, у притчах Франко порушував соціальні й морально-етичні проблеми, які були актуальні для його часу, суспільних відносин Галичини другої половини 19 – поч. 20 ст. Актуальним вони є і для нашого покоління, для нашого часу.

У II розділі роботи проаналізована жанрова природа найсуб’єктивнішої Франкової книги «Із днів журби». Оповиті ореолом смутку й тривоги вірші цієї збірки якнайповніше відповідають жанрові елегії з елементами роздуму, сповіді, плачу, спомину, пейзажу. Оглядаючись в минуле, поет «ревізував» своє життя в жалібних, але спокійних рефлексіях.

Усі 12 поезій першого циклу «Із днів журби» пронизані єдиним психологічним мотивом відчуттям внутрішнього дискомфорту, породженого фізичним безсиллям і паралічем волі. Елегічна тональність домінує і в циклі «Спомини».

Поезії циклу «В плен-ері» пройняті сумом, болісними рефлексіями, спогадами. Написані вони в імпресіоністській манері, закодовані у жанрові форми з елегійним відтінком, що найповніше віддзеркалювали втомлену, але не знищену душу поета.

Збірка «Semper tigo» зафіксувала стан творчого пошуку. Розмаїта строфіка, різножанровість (маніфест, співомовки, приказки, притчі) тематична спрямованість (повна відсутність соціальних тем), акцентуація на цінності творчого духа, сугестія спокою і гармонії вирізняють цю вже модерну лірику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ

1. Білоус М., Терлак З. Франкіана Василя Сімовича / М. Білоус, З.Терлак . – Львів: Львівський університет ім. Івана Франка. – 234 с.
2. Бланшо М. Простір літератури: есе / М. Бланшо. – Львів: Кальварія, 2007. – 272 с.
3. Бондар Л. Три любовні історії Івана Франка / Л. Бондар. – Дрогобич: Коло, 2007. – 88 с.
4. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / А. Брагінець. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – 410 с.
5. Возняк М.С. Велетень думки і праці: шлях життя і боротьби Івана Франка / М.С.Возняк. – К.: Держлітвидав УРСР, 1958. – 403 с.
6. Возняк Т.Тексти та переклади. Семантичний простір мови / Т.Возняк. – Харків: Фоліо, 1998. – 672 с.
7. Голод Р. Іван Франко та літературні напрями кінця ХІХ – початку ХХ століття / Р.Голод. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2005. – 284 с.
8. Голод Р. Митець – Каменяр?: Елементи символізму у творчості Івана Франка / Р.Голод // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – №7/8. – С.124 – 130.
9. Голод Р. Поетика імпресіонізму в художній творчості Івана Франка / Р.Голод // Слово і час. – 2005. – №11. – С.15 – 20.
10. Горак Р.Твого ім'я не вимовлю ніколи. Повість – есе про Івана Франка / Р.Горак. – К.: ВЦ Академія, 2008. – 224 с.
11. Гундорова Т. «Зів'яле листя» Івана Франка як явище модерної культурософії / Тамара Гундорова // Дивослово. – 1996. – №9. – С.9.
12. Гундорова Т. Франко не (і) Каменяр / Тамара Гундорова. – Київ: Часопис. – 2006. – 350 с.

13. Давидова-Біла. Типи структур ліричної особистості в поезії І.Франка / Давидова-Біла // Українська філологія. Школи – постаті – проблеми. Зб. наук. праць. Ч.І. – Львів: Світ. – 1999. – 243 с.
14. Денисюк І. На далеку дорогу життя Франкове візьмемо слово / Іван Денисюк // Франко І. Твори. – Львів. – 1991. – С. 3 – 18.
15. Денисюк І., Корнійчук В. Невідомі матеріали до історії ліричної драми І.Франка «Зів'яле листя» / І.Денисюк, В.Корнійчук // Записки наукового товариства імені Шевченка. – Львів: Наук. товариство імені Шевченка, 1990. – Т.ССХХІ. – С.265 – 283.
16. Денисюк І., Корнійчук В. Подвійне коло таємниць / І.Денисюк, В.Корнійчук // Дзвін. – Львів, 1990. – №8. – С.126 – 133.
17. Ільницький М. Іван Франко у критиці: західноукраїнська рецепція 20 – 30-х років ХХ ст. / М.Ільницький. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2010. – 432 с.
18. Кирилюк Є. Іван Франко. Біографічний нарис / Є.Кирилюк. – Київ: Художня література. – 1956. – 124 с.
19. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики / В.Корнійчук. – Львів, 2004. – 488 с.
20. Літературознавчий словник-довідник. – К. : Академія, 1997. – 750 с.
21. Ляшкевич П. До історії взаємин І.Франка з П.Карманським / П.Ляшкевич // Українське літературознавство. Науковий збірник. – Львів, 1993. – Вип. 58. – 165 с.
22. Павличко Д. З глибини душі / Д. Павличко // Франко І. «Зів'яле листя». Лірична драма. – Львів, 1988. – С. 5 – 28.
23. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К.: Либідь. – 1999. – 448 с.
24. Петлюра С. Статті / С.Петлюра. – К.: Дніпро, 1993. – С.89 – 108.
25. Тихолаз Б. Іван Франко – філософ (До характеристики стилю та еволюції мислення) / Б.Тихолаз // Сучасність. – 2002. – С.106 – 119.

26. Тихолаз Б. Психодрама Івана Франка в дзеркалі рефлексійної поезії: Студії / Б.Тихолаз. – Львів, 2005. – 180 с.
27. Франко І. Зібрання творів : у п'ятдесяти томах / Іван Франко. – К. – Наукова думка. – 1976. – Т.1. – 501 с.
28. Франко І. Зібрання творів : у п'ятдесяти томах / Іван Франко. – К. – Наукова думка. – 1976. – Т.2. – 447 с.
29. Фролова К. Емоціональний темпоритм у ліриці / К.Фролова. – К.: Рядянське літературознавство. – 1970. – С. 15 – 27.
30. Хороб С. Натуралізм у художній системі Івана Франка / С. Хороб // Натуралізм у творчості Івана Франка: до питання про особливості творчого методу Каменяра. – Івано-Франківськ, 2006. – С.384 – 389.
31. Шаховський С. Майстерність Івана Франка / С. Шаховський. – К. Рад письменник. – 1956. – 193 с.

18.05.2017

